

Doorlopende leerlijnen in het onderwijs

1. Aanleiding

De aanleiding voor deze notitie is de toezegging in Koers VO om u voor het eind van het jaar te informeren over de activiteiten om de doorlopende leerlijnen in het onderwijs te verbeteren. Activiteiten die zijn geformuleerd na uitgebreide veldraadpleging in de voornoemde sectoren. Deze notitie stelt me tevens in de gelegenheid om in te gaan op de opmerkingen van de Onderwijsraad (Koers Voortgezet Onderwijs: nieuw vertrouwen; september 2004) over het ontbreken van activiteiten in Koers VO voor wat betreft de aansluiting VO met HO.

Met deze notitie beoog ik bovendien een kader te bieden voor de in de loop van 2005 te verschijnen onderzoeken, adviezen en overige informatie in het kader van doorlopende leerlijnen. Zo verwacht ik in het eerste kwartaal van 2005 de kwalitatieve en kwantitatieve monitorresultaten over de beroepskolom. Het Platform beroepsonderwijs heeft onlangs een veldraadpleging naar knelpunten in wet- en regelgeving op de scharnieren in het beroepsonderwijs afgerond.

In het derde kwartaal adviseert de Onderwijsraad mij over de vraag in hoeverre structurelementen beter op elkaar kunnen worden aangepast en of een criterium als doorlopende leerlijnen daarvoor geschikt is. Over de exacte adviesvraag en de adviestermijn zal ik binnenkort met de Onderwijsraad overleggen. Deze notitie met een aanzet tot vraagformulering zal ik voor dat overleg agenderen.

Het kader doorlopende leerlijnen kent verder raakvlakken met het eind november aan u toegezonden Actieplan Leven Lang Leren. Maatwerk en flexibele leerlijnen zijn uitstekende randvoorwaarden om terugkeer in het reguliere onderwijs doelmatig te laten verlopen. Begin november hebt u van mij een eerste schriftelijke reactie ontvangen op het rapport 'Beroepswijs Beroepsonderwijs' van de Werkgroep Dynamisering Onderwijs van het Innovatieplatform. In mijn brief zeg ik toe om begin volgend jaar uitgebreider naar u te reageren over de mogelijke synergie tussen de verschillende innovatiearrangementen die ook aan de ontwikkeling van doorlopende leerlijnen ten goede komen.

In het beleidskader van het deltapunt techniek dat ik onlangs aan u heb toegestuurd wordt geschetst welke initiatieven inmiddels zijn gestart ter uitwerking van het Deltaplan bèta/techniek en welke activiteiten in de komende jaren nog zullen volgen. Ook hierbij is sprake van een aanpak die gericht is op het creëren van doorlopende leerlijnen zowel in de vorm van aansluitende en vernieuwde onderwijstrajecten als van een ketenbenadering bij het wekken van interesse voor bètatechniek studies.

2. Inleiding

2.1 Doelstellingen behorend bij doorlopende leerlijnen

Het denken binnen het onderwijs in doorlopende leerlijnen komt voort uit de in maart 2000 door de Europese regeringsleiders in Lissabon uitgesproken ambitie dat de Europese Unie in 2010 de krachtigste economische regio in de wereld moet zijn. Deze ambitie heeft kans van slagen als vanuit de onderwijssector wordt ingezet op kennisintensivering van de economie en versterking van de maatschappelijke samenhang. Concreet betekent dit dat vanaf 2002 extra wordt geïnvesteerd in het realiseren van meer gekwalificeerden op een hoger niveau door een verbeterd intern, numeriek rendement plus een verhoogde doorstroom vanuit een onderwijssector naar het vervolgonderwijs. Het thema doorlopende leerlijnen focust daarbij op maatregelen en activiteiten die - gegeven institutionele grenzen – kunnen bijdragen aan een soepele overgang van leerlingen naar het vervolgonderwijs van vroegschoolse educatie tot en met Hoger Onderwijs. Hogere doorstroom en vermindering van vroegtijdig schoolverlaten zijn resultaten die met monitoring zichtbaar worden gemaakt; waar mogelijk met eenduidige indicatoren.

2.2 Zicht op een samenhangend beleidskader doorlopende leerlijnen

Met deze notitie wil ik u een samenhangend beeld geven van de activiteiten die in de onderwijssectoren PO, VO, BVE en HO op landelijk niveau worden ondernomen om de doorlopende leerlijn voor leerlingen en deelnemers te realiseren. Een thema als doorlopende leerlijnen zie ik als een thema waarin beleidsinitiatieven samenkomen die in meer of mindere mate ertoe bijdragen dat de overgang tussen de scharnieren verbetert. Die verbeteracties zijn grofweg gericht op barrières van organisatorische, pedagogisch-didactische of programmatische aard die deels worden veroorzaakt door knellende regelgeving, gebrek aan kennis of hoge aanvangsinvesteringen. De verantwoordelijkheid om die verbeteracties mogelijk te maken is een voortdurend samenspel tussen scholen, werkgevers- of schoolleidersorganisaties en de (rijks)overheid.

2.3 Inhoudsopgave

Hierna ga ik in op de verschillende beleidsinitiatieven die voor en door de onderwijssectoren PO, VO, HO en BVE zijn of nog worden geïnitieerd en ga ik in op de samenhang van de actiepunten doorlopende leerlijnen zoals die in de Koersdocumenten PO, VO en BVE zijn geformuleerd. Ik zal dit per scharnier, namelijk Vroegschoolse educatie-PO (par. 3), PO-VO (par. 4), VMBO-MBO-HBO (par. 5) en VO-HO (par. 6) behandelen. In de afsluitende paragraaf 7 ga ik in op de verdere ontwikkeling van het kader en de afstemming daarover met u en overige relevante partijen.

3. Voorschoolse educatie - PO

Het eerste scharnierpunt betreft de overgang van voorschoolse voorziening naar de basisschool. In voorschoolse voorzieningen als bijvoorbeeld peuterspeelzalen worden kinderen voorbereid op het leren in de basisschool. Een goede overdracht hierbij is onontbeerlijk voor een doorgaande ontwikkelingslijn van het kind. Het thema 'Samenhang in de voorzieningen voor kinderen van 0 tot en met 12 jaar' van de Operatie Jong wil belemmeringen wegnemen die organisatorische, pedagogisch-didactische of programmatische afstemming in het aanbod verhinderen. Onderdelen van de aanpak

binnen dit thema zijn bijvoorbeeld het ondersteunen van de ontwikkeling van de totstandkoming van brede scholen en het bevorderen van personele samenwerking tussen school en voorschoolse voorziening door middel van combinatiefuncties.

Voor peuters en kleuters uit de doelgroep van het onderwijsachterstandenbeleid zijn kwaliteitsprogramma's ontwikkeld die starten in de voorschoolse voorziening en doorlopen tot en met groep 2 van de basisschool (VVE-programma's). De pas ontwikkelde Taallijn VVE waarvan de invoering in 2004 is gestart, sluit aan op de tussendoelen voor taal in de basisschool.

4. Doorlopende leerlijn PO-VO

De overgang van primair naar voortgezet onderwijs markeert een belangrijk moment in de schoolloopbaan van leerlingen. Een moment waarop zich in allerlei opzichten veranderingen voltrekken, als gevolg van verschillen in de inrichting en werkwijze binnen de twee sectoren. Bijvoorbeeld de overgang van één naar meerdere (vak-)docenten of de overgang naar een situatie met grotere vrijheden, verantwoordelijkheden en een groter beroep op de zelfstandigheid. Aan het einde van de basisschool speelt bovendien de keuze voor een schooltype in het voortgezet onderwijs waarvoor een goede 'determinatie' van belang is. Hiermee verband houdende 'aansluitingsproblematiek' wordt in veel gevallen aangepakt door regionale netwerken PO en VO en waar nodig ondersteund met raad en daad van landelijk opererende organisaties en facilitering door het Rijk. Hierna ga ik in op enkele belangrijke bijdragen waarin de verschillende belanghebbenden hun rol oppakken bij het verbeteren van de overgang PO-VO. Daarbij wordt gebruik gemaakt van informatie die een uitgebreide veldraadpleging van het Coördinatiepunt Leerwegen en Netwerken (CLN) heeft opgeleverd onder VO-scholen en experts over de aansluiting PO-VO en vmbo-mbo.

4.1 Taakgroep Vernieuwing Basisvorming

Het advies van de Taakgroep bevat verscheidene aangrijpingspunten en aanbevelingen die de overgang voor leerlingen van PO naar VO kunnen vergemakkelijken. Op 13 en 14 oktober jl. heb ik met u gesproken over de aanbevelingen van de Taakgroep. Ik heb daarbij aangegeven dat vanaf 1 augustus 2006 nieuwe wettelijke kaders van kracht zullen worden om de organisatie van het onderwijs flexibeler te kunnen inrichten. Vooruitlopend daarop krijgen de scholen vanaf 1 augustus 2005 na aanvraag bij OCW mogelijkheden om op dit nieuwe wettelijke kader te anticiperen.

Nu wil ik nadrukkelijker stilstaan bij de bijdragen die enkele adviezen over kerndoelen en ordening van het onderwijsproces kunnen leveren aan de verbetering van de doorlopende leerlijn.

4.2 Kerndoelen PO en VO

Bij het opstellen van het voorstel herziene kerndoelen basisonderwijs is de aansluiting met het vervolgonderwijs een belangrijk uitgangspunt geweest. Dit is met name gerealiseerd door het

aantal kerndoelen te beperken en een globalere formulering te hanteren. De herziene kerndoelen dragen ertoe bij dat ruimte ontstaat om in PO en VO maatwerk aan leerlingen te leveren. Het is aan de leraren (teams) om de kerndoelen zelf uit te werken naar de verschillende niveaus.

In de onderbouw van het VO is de ordening van kerndoelen (in vakken, leergebieden, projecten en/of combinaties daarvan) in concrete onderwijsprogramma's een taak voor het lerarenteam. Dit onder voorwaarde van een aantal kwaliteitsaspecten, zoals bekwaamheid van onderwijspersoneel, inspraak door de medezeggenschapsraad (MR) en de opdracht aan de school om na de eerste twee leerjaren vmbo alle sectorkeuzes en voor havo/vwo na de eerste drie leerjaren alle profielkeuzes nog mogelijk te maken.

4.3 Ordening en organisatie van het onderwijsaanbod

Ik verwacht dat de mogelijkheid om te werken met leergebieden een impuls kan geven aan de vorming van horizontale en verticale onderwijsteams. Hiermee kan de kloof tussen PO en VO voor wat betreft de gehanteerde pedagogisch-didactische werkvormen, verkleind worden. Tevens kan het aantal docenten waarmee leerlingen in het voortgezet onderwijs te maken krijgen, afnemen. Dit betekent hoe dan ook winst voor zorgleerlingen.

De school is hier aan zet! Maar de grotere autonomie van scholen voor de inrichting van het onderwijsleerproces vereist voldoende aandacht voor de kwaliteitszorg. De Inspectie van het Onderwijs geeft in het Onderwijsverslag bij herhaling aan dat de kwaliteitszorg op de scholen voor Voortgezet Onderwijs nog onvoldoende vorm krijgt. Daarom stimuleer ik de verspreiding van goede praktijkvoorbeelden en de toepassing van kwaliteitszorg.

Met de voorgenomen vernieuwing van de wettelijke kaders ontstaat er de komende jaren ruimte voor de school die naar eigen inzicht kan worden ingevuld om de overgang tussen de instroom vanuit het basisonderwijs enerzijds en doorstroom naar de bovenbouw van het VO anderzijds te vergemakkelijken. Parallel aan het ontwikkelen van leeromgevingen en het oplossen van inrichtingsvraagstukken kunnen scholen de gegevensuitwisseling op een hoger plan brengen door toepassing van leerlingvolgsystemen die de doorlopende leerlijn bevorderen.

4.4 Leerlingen 'volgen'

Een belangrijk knelpunt in de doorlopende leerlijn met grote gevolgen voor leerling en school betreft de overdracht tussen onderwijssectoren en scholen binnen die sectoren. Om die overdracht te verbeteren is een goede gegevensuitwisseling tussen verschillende schoolsoorten – in het bijzonder voor zorgleerlingen – noodzakelijk. Ik heb in de koersdocumenten PO en VO de volgende acties aan het lopende beleid toegevoegd:

- Bestaande doorlopende leerlingvolgsystemen en het gebruik van onderwijskundige rapporten worden geïnventariseerd en de mogelijkheden worden onderzocht van zorg- en toetsdossiers die in beide sectoren gebruikt kunnen worden voor beslissingen over het zorgarrangement van de leerling;
- Mede op basis van deze inventarisatie wordt de ontwikkeling van doorlopende leerlingvolgsystemen en digitale portfolio's gefaciliteerd.

Met behulp van leerlingvolgsystemen kunnen scholen de individuele vorderingen en ontwikkelingen van alle leerlingen systematisch bijhouden en bij de inrichting van het onderwijsproces rekening houden met de verschillen die er zijn tussen de leerlingen. De overheid faciliteert de ontwikkeling van een leerlingvolgsysteem door het Cito voor het PO dat inmiddels door circa 80% van de scholen in het basisonderwijs wordt gebruikt.

Een daarmee samenhangende mijlpaal betreft de introductie van het Digitaal Overdrachts Dossier (DOD) PO-VO in het kader van het project 'kwaliteit van de leerlingenzorg in vmbo en praktijkonderwijs' medio 2005. De gelijknamige Stuurgroep bestaat uit werkgevers-, en werknemers- en belangenorganisaties die representatief zijn voor het vmbo en het praktijkonderwijs. Met dit overdrachtdossier wordt zowel de 'koude' (van systeem naar systeem) als de 'warme' (van docent naar docent) overdracht zowel qua techniek als inhoud gestandaardiseerd. Met aanbieders van administratieve systemen zijn inmiddels afspraken gemaakt om het DOD te kunnen inlezen in de gangbare leerlingadministratiesystemen in PO en VO. Deze activiteit is ontwikkeld in samenwerking met de Stuurgroep WSNS+, een vergelijkbare stuurgroep voor het PO.

Ik verwacht dat met het DOD een zinvol instrument beschikbaar komt voor de wijd verbreide regionale samenwerkingsvormen tussen PO- en VO-scholen. De Stuurgroep verwacht de eerste goede praktijkervaringen als resultaat van het deelproject 'doorlopende leer- en zorglijnen PO-VO' onder meer via haar website te verspreiden.

Het Digitaal Overdrachts Dossier vormt de verbinding naar een Electronisch Leerdossier (ELD) in VO. Ik heb Schoolmanagers-VO gevraagd om de komende jaren die initiatieven te nemen die nodig zijn voor de ontwikkeling van standaarden voor een ELD. Thans loopt een onderzoek naar welke administratieve volgsystemen in het voortgezet onderwijs worden gebruikt, hetgeen de basis moet bieden voor de ontwikkeling en vaststelling van standaarden.

Ik hecht eraan hier op te merken dat het effect van de ontwikkeling van standaarden voor een elektronisch leerdossier sterk afhankelijk is van het gebruik van een ELD door de verantwoordelijke leraren, intern begeleiders en zorgcoördinatoren. Ik zal schoolmanagers-VO dan ook vragen om draagvlak te verwerven voor het hanteren van de te ontwikkelen standaarden bij de aanschaf en het gebruik van een ELD.

4.5 Inzet van de Inspectie

In de koersdocumenten PO en VO is ten aanzien van het toezicht door de inspectie het volgende actiepunt opgenomen:

- Het doorstromingsbeleid van scholen krijgt meer accent in het toezicht van de Inspectie. De Inspectie wordt gevraagd nadrukkelijk erop toe te zien dat de school overeenkomstig het Inrichtingsbesluit haar overweging omtrent de toelating en plaatsing van de leerling in eerste instantie baseert op het advies van de basisschool en in ondersteunende instantie op een onderzoek naar geschiktheid voor vervolgonderwijs, zoals bijvoorbeeld de CITO-toets.

Met de inspectie ben ik in overleg aangaande haar voornemens in het Jaarwerkplan 2005. In dit Jaarwerkplan schetst de Inspectie activiteiten om in het kader van 'Overgangen tussen en binnen onderwijssectoren' onderzoek te doen naar de toelatingsprocedures die VO-scholen hanteren en wat hiervan de bedoelde en onbedoelde effecten zijn. Daarbij zou de inspectie tevens willen kijken naar de relatie tussen: uitval van leerlingen in de onderbouw, schooladviezen, keuzegedrag van ouders en de schoolstructuur.

Een betere kwaliteit van de gegevensoverdracht tussen scholen zal voor de inspectie aanleiding kunnen zijn om de lat voor de individuele school hoger te leggen. Verantwoordelijke managers kunnen zich immers niet langer beroepen op administratieve rompslomp of het niet beschikbaar zijn van systemen als het om de uitwisseling van vitale leerlinginformatie gaat.

De ontwikkeling van standaarden en een digitaal overdrachtssysteem, alsmede de onderzoeken van de Inspectie zijn mijns inziens belangrijke bijdragen die scholen in de praktijk van alle dag in staat stellen om een betere overgang van het basisonderwijs naar het vervolgonderwijs te realiseren. Dat een succesvolle realisering van deze activiteiten een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van scholen, landelijke organisaties en de rijksoverheid is daarbij essentieel. Die gezamenlijkheid waarin partners hun geëigende rol oppakken, blijft voor mij een terugkerend agendapunt in mijn overleggen met belanghebbenden.

4.6 Leerlingenzorg

In 2006 zal het in de Wet VO genoemde gemengde model en de daarbij behorende procedure rond de indicatie worden geëvalueerd. Bij de voorbereiding van deze evaluatie in 2005 zullen de conclusies uit het onderzoek van de Algemene Rekenkamer dat ik in januari 2005 verwacht, worden betrokken. De evaluatie in 2006 zal tevens worden aangegrepen om - uitgaande van de institutionele verschillen tussen de stelsels - na te gaan welke aanpassingen mogelijk zijn om aansluitingsproblematiek tussen de zorgsystemen PO en VO weg te nemen.

Op 27 januari 2005 heeft uw Kamer een AO georganiseerd over het evaluatieprogramma LGF-GOA-WSNS. Ik heb toegezegd om dan op de vereenvoudiging van de indicatiestelling en bekostiging van LWOO en LGF terug te komen. De evaluatierapporten en mijn beleidsreactie daarop ontvangt uw Kamer in december 2004.

5. Doorlopende leerlijnen vmbo-mbo-hbo

5.1 De beroepskolom

De beroepskolom krijgt al enige jaren extra aandacht in woord en daad. One-liners als 'het vmbo is het fundament van de beroepskolom' of 'het (v)mbo is de hofleverancier van het Midden- en kleinbedrijf' benadrukken hoe belangrijk het is voor de leerling en de kenniseconomie dat een soepele overgang wordt gerealiseerd tussen vmbo en mbo, binnen het mbo tussen de verschillende niveaus en tussen mbo en hbo. In 2002 heb ik met de Middellange termijnverkenning Beroepsonderwijs beleid geïnitieerd om de beroepskolom als koninklijke route op de

onderwijskaart te zetten. Op basis daarvan zijn sinds 2002 via de lumpsum extra beroepskolommiddelen verstrekt aan scholen en instellingen in vmbo, mbo en hbo. Uit deze middelen wordt bovendien *Het* platform beroepsonderwijs bekostigd dat sinds 2 jaar aansluitingsinitiatieven en innovaties voor het beroepsonderwijs ondersteunt. De representatieve organisaties uit de drie sectoren vormen het bestuur van dit Platform.

In 2003 is gestart met het Innovatiearrangement Beroepskolom. In dat kader zijn middelen beschikbaar gesteld voor regionale grensoverschrijdende projecten waarin samenwerking tussen onderwijsinstellingen en bedrijven centraal stond en tevens co-financiering vanuit het bedrijfsleven een belangrijke subsidievoorwaarde vormde.

Het denken in termen van de doorlopende leerlijn is inmiddels herkenbaar in alle activiteiten. Dat resulteert steeds vaker in flexibele en op elkaar afgestemde overgangen die de leerroute vmbo-mbo-hbo aantrekkelijker maken en de doorstroom doen toenemen. Een belangrijke voorwaarde om uitval en voortijdig schoolverlaten te verminderen.

Nu volgt een overzicht van actiepunten die een antwoord vormen op de aansluitingsvraagstukken op het scharnier vmbo-mbo.

5.2 Aantrekkelijke maatwerkarrangementen

Een centraal thema in Koers VO en BVE omtrent de aansluiting van deze onderwijssystemen is het realiseren van maatwerkarrangementen voor leerlingen en deelnemers. Dit komt tot uitdrukking in het volgende actiepunt:

- VMBO-scholen en BVE-instellingen krijgen meer mogelijkheden om aantrekkelijke arrangementen te ontwikkelen gericht op maatwerk voor leerlingen.

Een actiepunt dat aansluit bij een belangrijke aanbeveling van de Onderwijsraad in haar advies 'Onderweg in het beroepsonderwijs' (16 juni 2003) om belemmeringen die de ontwikkeling van een sterker beroepsonderwijs bemoeilijken, weg te nemen.

Om maatwerkarrangementen voor risicoleerlingen te bevorderen, heeft de staatssecretaris onlangs aan de BVE-instellingen een kaderbrief risicoleerlingen gestuurd, waarin de mogelijkheden en kaders voor maatwerktrajecten worden toegelicht.

Hierna geformuleerde activiteiten en lopende beleidsinitiatieven bieden het vmbo en mbo meer ruimte om zowel organisatorisch als qua onderwijsinhoud en toetsing, individuele trajecten beter op elkaar aan te laten sluiten.

5.3 Samenwerkingsconstructies

In de koersdocumenten VO en BVE is het volgende actiepunt opgenomen:

- Door wetwijziging wordt het mogelijk gemaakt dat vmbo-scholen uiterlijk vanaf 1 augustus 2006 middelen kunnen overhevelen naar bijvoorbeeld ROC's als in enig jaar een leerling tussentijds overstapt van een vmbo-school naar een ROC.

Ook krijgen scholen en instellingen in dit wetsvoorstel de ruimte voor samenwerking waarbij o.m. overdracht van bekostigingsmiddelen van VO-school naar instelling plaatsvindt, hetgeen nu niet is toegestaan in het VO. Dit maakt uitbesteding van een gedeelte van het VO-programma naar een ROC of AOC mogelijk. Dit scheidt ruimte voor ondermeer:

- samenwerking gericht op bijzondere categorieën leerlingen die door andere onderwijsinstellingen beter kunnen worden bediend;
- doorstroomtrajecten die de aansluiting op het vervolgonderwijs, en dus de kansen om daar een diploma te behalen, verbeteren;
- efficiency-verbeteringen waarbij voor bepaalde vakken of programma-onderdelen gebruik wordt gemaakt van de voorzieningen van een andere onderwijsinstelling om kosten te besparen.

Verder maakt dit wetsvoorstel uitbesteding van VO-leerlingen naar VAVO-trajecten mogelijk, waardoor extra mogelijkheden ontstaan voor leerlingen die nu in het VO dreigen vast te lopen. Een wetsvoorstel dat hiertoe strekt zal in 2005 worden ingediend. Het voorstel treedt volgens voornemen per 1 januari 2006 in werking.

Op het scharnier mbo-hbo zijn momenteel geen wettelijke hindernissen bekend die de instellingen beperken in geval van vergaande samenwerking.

5.4 Assistentenopleiding

Een sprekend voorbeeld van hoe op het vmbo-mbo scharnier kan worden omgegaan met een institutionele overgang is dat nu de assistent-opleiding in het vmbo kan worden aangeboden. De assistent-opleiding wordt gerealiseerd binnen een samenwerkingsverband tussen een VMBO-school en een ROC of AOC, waarbinnen de school verantwoordelijk is voor de uitvoering van het onderwijsprogramma en de instelling voor de uitvoering van het examen en de diplomering.

Ten aanzien van de assistent-opleiding in het vmbo heb ik in de koersdocumenten als actiepoint opgenomen:

- Op basis van de ervaringen met het aanbieden van de assistent-opleiding in het vmbo wordt bepaald – bij voorkeur met ingang van schooljaar 2007/2008 – of en op welke wijze deze mogelijkheid wettelijk kan worden verankerd.

Een belangrijk aandachtspunt hierbij is de wijze waarop de verantwoordelijkheidsverdeling van de VMBO-school en het ROC bij de uitvoering van respectievelijk het programma en het examen functioneert.

Met de BVE Raad zal worden overlegd over het gebruik van EVC's waarmee vmbo-leerlingen het mbo binnenkomen.

Op een later tijdstip wanneer de ervaringen met de assistent-opleiding in het vmbo bekend zijn, informeer ik u nader.

5.5 Examens

In Koers VO zijn een vijftiental maatregelen aangekondigd op het terrein van examens voortgezet onderwijs. Separaat ontvangt u deze maand van mij een uitwerkingsnotitie (*datum, kenmerk*). Hier beperk ik mij tot de opmerking dat examens essentieel zijn voor de overgang naar het vervolgonderwijs.

Door sommigen wordt een centraal examen gezien als een obstakel voor wat wel wordt genoemd 'een warme overdracht' van leerlingen van de ene naar de andere schoolsoort. Door anderen wordt er op gewezen dat juist dankzij de functie van het centraal examen als centrale kwaliteitsborg binnen de scholen voor voortgezet onderwijs de ruimte kan bestaan om het onderwijsproces naar eigen inzichten in te richten. De maatregelen die nu worden voorgesteld ter verbetering van de huidige examensystematiek zijn er op gericht om meer maatwerk voor de leerling mogelijk te maken. Door de ruimte die wordt gecreëerd kan de school het leerproces naar eigen inzicht vormgeven. Het centraal examen staat dus borg voor uniforme kwaliteit waardoor de doorstroom naar het vervolgonderwijs is verzekerd. De voorgestelde maatregelen bieden mogelijkheden van flexibilisering van de afsluiting in vorm, tijd en inhoud. Een en ander wordt gerealiseerd door bijvoorbeeld een verschuiving van de stofomschrijving ten gunste van het schoolexamen, meerdere examenmomenten per jaar, examens in het voorlaatste jaar, integratie theoretisch en praktisch examen.

Flexibilisering wordt verder mogelijk gemaakt door de voorgenomen herprogrammering van het vmbo, zoals het opnemen in de reguliere examenproductie van innovaties (intra-sectorale programma's, opbrengsten Axis etc.) die zichzelf hebben bewezen en het bieden van ruimte voor nieuwe intersectorale programma's. Daarbij is bovendien toenemende aandacht voor aansluiting op de modernisering van de kwalificatiestructuur in het mbo.

5.6 Programmering

Voornoemde programmatische innovaties zullen in 2005 met mijn steun worden gecontinueerd. Daartoe heb ik de Platforms leraren vmbo beroepsgerichte vakken gevraagd een start te maken met de onderwijsinhoudelijke afstemming van het vmbo-programma en die van de ROC-opleidingen tot en met niveau 4. Het Coördinatiepunt Leerwegen en Netwerken (CLN) heb ik gevraagd om dit initiatief te ondersteunen door betrokken organisaties als BVE Raad, AOC Raad, Inspectie en Het Platform beroepsonderwijs bijeen te brengen om expertise te bundelen en aanbevelingen te doen voor programmatische aansluiting.

5.7 Planning onderwijsaanbod

Binnenkort ontvangt u de uitwerkingsnotitie 'grotere planningsvrijheid VO'. In die notitie wordt o.a. ingegaan op één van de in het AO van 17 december 2003 geformuleerde uitgangspunten voor een op handen zijnde wijziging van regelgeving: het onderwijsaanbod sluit beter aan op de wensen van vervolgonderwijs en arbeidsmarkt.

Om maatwerk te bieden aan zowel de leerling, het vervolgonderwijs en de toekomstige werkgever moet de eerder genoemde herprogrammering in het vmbo via intra- en intersectorale programma's aansluiten bij de regionale arbeidsmarktproblematiek. Dit laatste kan alleen als de school beschikt over de arbeidsmarktrelevante licenties. Aangezien niet alle scholen in een regio over de gewenste licenties beschikken wil ik een uitbreiding van licenties mogelijk maken via een regionale samenwerkingsovereenkomst voor de sectoren waarvoor men gezamenlijk toestemming heeft. Zo kan een combinatie van programma's leiden tot maatwerk voor de leerling. Aan genoemd uitgangspunt geef ik dus invulling door de scholen een grotere zeggenschap te bieden in de programmering indien zij in de regio een samenwerkingsovereenkomst op het gebied van de voorzieningenplanning afsluiten.

Onder de noemer vmbo-mbo heb ik maatregelen en activiteiten geschetst die moeten bijdragen aan het realiseren van aantrekkelijke maatwerkarrangementen voor leerlingen. Een complexe opdracht vanwege de relaties tussen de maatregelen en de vele betrokken actoren. Vanwege deze dynamiek zal ik de maatregelen op dit scharnier in samenhang blijven uitwerken en monitoren. De in de 'aanleiding' genoemde monitors over het beroepsonderwijs hebben daarbij een signaalfunctie omtrent onderlinge afstemming en eventuele intensivering.

5.8 Aansluiting MBO-HBO

Met als doelstelling verhoging van de participatie en verbetering van het rendement wordt zowel in Koers BVE als in het HOOP 2004 ingezet op doorlopende leerlijnen en verhoging van het percentage mbo-gediplomeerden (op niveau-4) dat doorstroomt naar het hbo. Het kan daarbij zowel om de directe doorstroom (circa 40%) gaan als om de indirecte doorstroom dat wil zeggen de doorstroom nadat men eerst een of meerdere jaren heeft gewerkt of wat anders heeft gedaan. Het verhogen van de indirecte doorstroom via upgradering van mbo-gediplomeerden in deeltijd of duale trajecten kan namelijk ook zeer effectief zijn.

Met de HBO-raad, de BVE-raad en met het Platform Beroepsonderwijs vindt overleg plaats over de wijze waarop de aansluiting tussen mbo en hbo kan worden verbeterd. Besloten is om de regeling verwantschap in te trekken. Deze regeling is namelijk weinig flexibel, doordat een wettelijke verplichte verkorting van de studieduur met één jaar wordt voorgeschreven voor bepaalde combinaties van opleidingen.

De doelstelling die met deze verwantschapsregeling werd nagestreefd, namelijk een verbetering van de aansluiting van mbo en hbo blijft uiteraard wel gehandhaafd. Streven is om via doorlopende geïntegreerde leertrajecten, waar mogelijk met een verkorting van de studieduur de aansluiting te verbeteren. Door verschillende hogescholen en ROC's worden dergelijke routes ontwikkeld om studenten tijdens hun mbo opleiding al voor te bereiden op het hbo door bijvoorbeeld bepaalde onderdelen van de opleiding al op hbo niveau te geven, door uitwisseling van docenten etc. Veelal leiden deze routes tot een verkorting van de opleidingsduur in het hbo met een half jaar à een jaar voor mbo-gediplomeerden.

Het voornemen bestaat met de HBO-raad in het kader van een bestuursakkoord een afspraak te maken over de wijze waarop met betrokkenheid van de bve-sector meer doorlopende leerwegen tot stand kunnen worden gebracht komen en ook anderszins de aansluiting kan worden verbeterd. Vervolgens zal op regionaal niveau in het kader van (prestatie)afspraken tussen ROC's en hogescholen een concrete invulling moeten plaatsvinden.

In het kader van de nieuwe wet op het hoger onderwijs wordt bekeken welke aanpassingen nodig zijn om de doorstroom van mbo naar hbo en met name doorlopende routes te faciliteren.

Om de toelating tot het hbo te bevorderen is een wetsvoorstel in voorbereiding dat een flexibele toelating tot het HO in het kader van de experimenten regelt. Studenten die niet beschikken over de wettelijk vereiste vooropleiding, kunnen nu vanaf 21 jaar via een colloquium doctum worden toegelaten tot het HO. Personen die nog geen 21 jaar zijn, maar wel over relevante werkervaring beschikken, kunnen geen colloquium doctum afleggen. In de experimenten zal het mogelijk worden om personen die niet aan de vooropleidingseisen voldoen, op basis van vervangende eisen toe te laten. Het gaat erom personen te toetsen of aan "eisen" (zgn. vervangende opleidingseisen) wordt voldaan die tenminste gelijkwaardig zijn aan het mbo-diploma niveau 4 dan wel aan het havo-of vwo-diploma. Op deze wijze kan meer potentieel benut worden. Daarbij wordt vooral gedacht aan personen die een zogenaamde mbo 3-opleiding hebben afgerond. In het kader van 'Ruim baan voor talent' zijn twee projecten gestart om toelatingsonderzoeken te ontwikkelen.

6 Doorlopende leerlijnen VO-HO

In haar advies op Koers VO heeft de Onderwijsraad geconstateerd dat in mijn beleidsvoornemens om de doorlopende leerlijn te stimuleren weinig aandacht werd besteed aan de aansluiting VO-HO. Ik wil van deze gelegenheid gebruik maken om het volgende op te merken. De inspanningen op dit scharnier werpen hun vruchten al af, mede als gevolg van het denken in doorlopende leerlijnen.

6.1 Tweede fase

Om de aansluiting tussen VO en HO te verbeteren – en daarmee de uitval in het HO te beperken – is in '98 de tweede fase havo/vwo grondig herzien. Daarbij zijn profielen geïntroduceerd als samenhangende vakkenpakketten die zijn toegesneden op specifieke sectoren in het hoger onderwijs. Daarnaast is in de programma's beduidend meer plaats ingeruimd voor vaardigheden naast parate kennis en is een forse impuls gegeven aan het zelfstandig leren. Dit laatste – vaak aangeduid met de term studiehuis – is niet in regelgeving vastgelegd; iedere school kan bepalen hoever zij hierin wil gaan en in welke vorm dat gebeurt. Er zijn intussen enkele jaargangen profiellering het hoger onderwijs ingestroomd en de tot dusver beschikbare gegevens wijzen erop dat de aansluiting tussen VO en HO inderdaad is verbeterd als gevolg van de herziene tweede fase. Een meer omvattende evaluatie zal in 2005 worden uitgevoerd door het Tweede Fase Adviespunt.

De opgedane ervaringen met de nieuwe tweede fase havo/vwo hebben ook enkele knelpunten opgeleverd, met name in de zin van overlappendheid, versnippering en onvoldoende keuzemogelijkheden voor de leerling en de school. Vooral het laatste voorbeeld is van invloed op

de aansluiting met het hoger onderwijs. Om deze knelpunten weg te nemen is er – in nauwe samenwerking met het onderwijsveld – gewerkt aan een wetsvoorstel, dat in 2005 in de Tweede Kamer zal worden behandeld. Daardoor komt er ook ruimte voor scholen om te kiezen voor de ontwikkeling van een meer beroepsgericht vak, m.n. in het havo; een aantal scholen heeft hiertoe inmiddels het initiatief genomen. Door de instelling van profielcommissies is een meer geformaliseerde structuur geschapen waardoor VO en HO een inhoudelijke discussie kunnen voeren om voor de langere termijn tot een nog betere aansluiting te komen.

7. Een samenhangend kader voor doorlopende leerlijnen

Voorgaande beschrijving van activiteiten in het kader van doorlopende leerlijnen op de scharnieren, biedt zicht op een vanaf 2001 ingezette ontwikkeling naar een integrale aanpak. Deze aanpak werpt nu al zijn vruchten af door de toegenomen afstemming tussen beleidsterreinen en de houding van de betrokken professionals om alert te zijn op aansluitingsvraagstukken. Denken en handelen in doorlopende leerlijnen is wars van een verkokerde aanpak en zoekt juist de grenzen op. Een beleidswijziging in de ene onderwijssector heeft immers onmiskenbaar gevolgen voor de uitwerking van het beleid in een andere onderwijssector.

Daarbij is afstemming en rolverdeling tussen de belanghebbende partijen van wezenlijk belang. Uit bovenstaande inventarisatie blijkt dat de uitvoering van concrete activiteiten ten behoeve van een doorlopende leerlijn bij de scholen ligt. Dit komt steeds vaker tot uitdrukking in onderwijskundige, financiële of organisatorische afspraken tussen onderwijsinstellingen over leerlingen bij de verschillende overgangen.

Leerlingen, docenten en management mogen van mij verwachten dat ik ontwikkelingen die ten dienste staan van de doorlopende leerlijn stimuleer. Die stimulans bied ik door als overheid onze rol te nemen bij

- het wegnemen van knelpunten in wet- en regelgeving;
- relevante informatieverzameling over leerlingen te ondersteunen;
- de warme overdracht van die informatie in onderwijsketens en op de scharnieren;
- betrokkenheid van leerlingen en ouders bij die informatie door gebruik van individuele informatiedragers (portfolio) te stimuleren;
- het toezicht op de overdrachtsmomenten;
- het ontsluiten van goede praktijkvoorbeelden;
- de bevordering van horizontale verantwoording via benchmarks;
- de aansluiting van de programmering op de verschillende scharnieren;
- de financiering van innovatieve projecten die voornoemde ontwikkelingen nastreven.

Van representatieve organisaties verwacht ik adequate initiatieven die bijdragen aan de ontwikkeling van de doorlopende leerlijnen en actieve inzet om de uitvoering van maatregelen en de toepassing van instrumenten door de achterbannen te stimuleren.

De Onderwijsraad gaf al aan na te willen gaan in hoeverre structurelementen beter op elkaar kunnen worden aangepast en of een criterium als doorlopende leerlijnen daarvoor geschikt is. In

onderhavig kader geef ik enkele voorbeelden van hoe ik met behoud van de huidige onderwijsstructuur, elementen van die structuur ten gunste van de doorlopende leerlijn probeer te beïnvloeden. Advisering dienaangaande door de Onderwijsraad in 2005 komt daarom op een uitgelezen moment. Om de formulering voor de adviesaanvraag verder toe te spitsen, wil ik de Onderwijsraad vragen in te gaan op de volgende vragen:

- Hoe vindt u dat bij genoemde activiteiten de samenhang in beleid en praktische uitvoering kan worden geborgd?
- Welke verbeterpunten ziet u in de rolverdeling tussen de relevante actoren? En hoe kan ik daarbij de positie van de ouders en leerlingen verstevigen?
- Hoe kan ik het mij ter beschikking staande sturingsinstrumentarium optimaliseren?
- Geven de antwoorden op voorgaande vragen aanleiding om aanvullende of alternatieve activiteiten te starten? En welke zijn dat dan?

Ik zal de Onderwijsraad vragen dit samenhangende kader voor doorlopende leerlijnen en de inzichten uit de in paragraaf 1. genoemde monitors, evaluaties en dergelijke te betrekken bij het in 2005 uit te brengen advies over doorlopende leerlijnen.